
PREJUDICES ABOUT ISLAMIC BANKING

Aida Zolota University of Travnik, zolota.aida@gmail.com

Abstract: Islamic banking has been intensively developed over the past fifty years, although Islam has existed since the 7th century. It is a banking model that operates in accordance with Sharia regulations. Islamic banks, globally, have a growing share of assets and more and more clients. They operate in Muslim-majority countries, but also in non-Muslim Majority countries. It is well-known (and most often confusing to people who do not know enough about the way these banks operate) that Islamic banks are strictly forbidden to charge interest, however, doing business in accordance with Sharia regulations has some other specificities, but also some other prohibitions. In spite of obstacles and prejudices, Islamic banking is intensively developing. Some of the most famous products/services of Islamic banks are: musharaka, mudaraba, murabaha and ijara.

Bearing in mind the intensive development of Islamic banking and finance, the need for global reporting on the situation and developments in this area has arisen. Such a report has been published by the Islamic Bankers Association since 2010. The report is named Global Report on Islamic Finance (GIFR) and is published annually. Every year, the report has a specific topic that is in the focus of the report and the current information on the situation and prospects of Islamic banking and finance. What progress has been made in the development of Islamic banking and finance, and what is the current situation and role of Islamic banking and finance today, perhaps the best shows the topic that is in the focus of the GIFR 2018, which is: Global Islamic Economy and Islamic Finance. There are also so-called Islamic Indices.

During the last global financial crisis, banks operating in accordance with Islamic regulations (sharia) have shown better resilience than conventional banks, and because of that they attracted the attention of the global financial community. However, the prejudices about Islamic banks and Islamic banking are still present. This was also confirmed by the research done in Bosnia and Herzegovina.

The *subject of this paper* is prejudices about Islamic banking, and the *aim of the paper* is to explain the basics of Islamic banking and point out the prejudices that exist about Islamic banking in Bosnia and Herzegovina. Business in accordance with Sharia regulations (banking products / services) has been present in Bosnia and Herzegovina for 15 years.

A simple random sample was selected for the survey, and the data was collected through a questionnaire. The results of the survey show that the population is still insufficiently educated about Islamic banking and that there are prejudices.

Keywords: Islamic banking, Sharia, risk, Islamic indices, prejudices.

PREDRASUDE O ISLAMSKOM BANKARSTVU**Aida Zolota**Univerzitet u Travniku, zolota.aida@gmail.com

Sažetak: Islamsko bankarstvo se intenzivno razvijalo tek tokom posljednjih pedeset godina, iako islam postoji još od 7. vijeka. To je model bankarstva koji funkcioniše u skladu sa šerijatskim propisima. Islamske banke na globalnom nivou imaju sve veću aktivnu i sve veći broj klijenata. Posluju u zemljama sa većinskim muslimanskim stanovništvom, ali i u zemljama sa većinskim nemuslimanskim stanovništvom. Ono što je najpoznatije o islamskim bankama (i ono što najčešće zbunjuje osobe koje ne poznaju dovoljno način poslovanja ovih banaka) je da im je strogo zabranjena kamata, međutim, poslovanje u skladu sa šerijatskim propisima ima još neke specifičnosti, ali i zabrane. Uprkos preprekama i predrasudama islamsko bankarstvo se intenzivno razvija. Neki od najpoznatijih proizvoda/usluga islamskih banaka su: *mušaraka*, *mudaraba*, *murabaha* i *idžara*.

Imajući u vidu intenzivan razvoj islamskog bankarstva i finansija nastala je i potreba za globalnim izvještavanjem o stanju i kretanjima u ovoj oblasti. Takav izvještaj objavljuje Asocijacija islamskih bankara (Islamic Bankers Association) od 2010. godine. Izvještaj nosi naziv Globalni izvještaj o islamskim finansijama (Global Islamic Finance Report; odnosno GIFR) i objavljuje se jednom godišnje. Svake godine izvještaj ima određenu temu koja je u fokusu izvještaja i aktuelne informacije o stanju i perspektivama islamskog bankarstva i finansija. Koliki je

pomak u razvoju islamskog bankarstva i finansija, te kakvo je aktuelno stanje i uloga islamskog bankarstva i finansija danas, možda najbolje govori tema koja je u fokusu GIFR 2018 a to je: *Globalna islamska ekonomija i islamske finansije*. Postoje i tzv. *islamski indeksi*.

Tokom posljednje globalne finansijske krize banke koje rade u skladu sa islamskim propisima (šerijatom) pokazale su bolju otpornost u odnosu na konvencionalne banke i tako privukle pažnju svjetske finansijske javnosti. Međutim, predrasude o islamskim bankama i islamskom bankarstvu su još uvijek prisutne. To je potvrdilo i istraživanje rađeno u Bosni i Hercegovini.

Predmet rada su predrasude o islamskom bankarstvu, a *cilj rada* je objasniti osnove islamskog bankarstva i ukazati na predrasude koje postoje o islamskom bankarstvu u Bosni i Hercegovini. Poslovanje u skladu sa šerijatskim propisima (bankarski proizvodi/usluge) je u Bosni i Hercegovini prisutno 15 godina. Za istraživanje je odabran jednostavni slučajni uzorak, a podaci su prikupljeni putem anketnog upitnika. Rezultati istraživanja pokazuju da je još uvijek stanovništvo nedovoljno educirano o islamskom bankarstvu i da postoje predrasude.

Ključne riječi: islamsko bankarstvo, šerijat, rizik, islamski indeksi, predrasude.

1. UVOD

Bankarstvo bez kamate zvuči kao nemoguće i to je prvo što se pomisli o islamskom bankarstvu ako se ne razumije suština islamskog banakarstva koje se intenzivno razvijalo tek tokom posljednjih pedeset godina, iako islam postoji još od 7. vijeka. To je, dakle, model bankarstva koji funkcioniše u skladu sa šerijatskim propisima. Uprkos tome što na globalnom nivou (a i u Bosni i Hercegovini) islamske banke imaju sve veću aktivnu i sve veći broj klijenata, još uvijek postoje predrasude o islamskom bankarstvu. U okviru ovog rada upravo su istraživane predrasude o islamskom bankarstvu u BiH. Rad je podijeljen u četiri poglavlja. Poslije prvog, uvodnog poglavlja, u drugom poglavlju dat je osvrt na razvoj i aktuelno stanje islamskog bankarstva, te proizvode/usluge koje ovaj model bankarstva nudi. U trećem poglavlju ukazano je na predrasude o islamskom bankarstvu, pojašnjena metodologija istraživanja i prikazani rezultati istraživanja. Na kraju rada, kao četvrto poglavlje, nalazi se zaključak.

2. ISLAMSKO BANKARSTVO¹⁶³

2.1. Kratak osvrt na razvoj i aktuelno stanje islamskog bankarstva

Od prvih institucionalno organizovanih novčanih ustanova – komercijalnih banaka u svijetu (Banca di Genova osnovane 1320. godine i Casa di Sant Georgio osnovane 1407. godine) do prve islamske banke prošlo je nekoliko vijekova. Radi se o Mit Ghamar Saving bank osnovanoj 1963. godine u Egiptu. Iako prvobitno osnovna kao islamska kasnije se transformisala u konvencionalnu banku. Tokom 50 godina ostvaren je izuzetan razvoj ovog oblika finansija. U razvoju islamskog bankarstva i finansija, u periodu od sredine 20. vijeka (kad i počinju značajni pomaci u ovoj oblasti) do danas, može se uočiti nekoliko faza (prikazano u tabeli koja slijedi).

Tabela 1. Pregled razvoja islamskog bankarstva i finansija u periodu od 1940. do 2018.

PERIOD	OPIS
1940-ih i 1950-ih	Teoretski razvoj bankarstva baziranog na islamskim učenjima.
1960-ih	Osnivanje prvih islamskih banaka i drugih islamskih institucija.
1970-ih i 1980-ih	Razvoj i jačanje i konvencionalnih i islamskih banaka i drugih institucija.
1990-ih	Veliki broj islamskih banaka u pojedinim državama. Objavljen i prvi tzv. islamski indeks.
2000-ih	Sukuk (islamske obaveznice). Velika pažnja posvećena islamskom bankarstvu (posebno nakon 2008.) nakon što je uočena njihova otpornost na posljednju globalnu finansijsku krizu. Intenzivan razvoj islamskog bankarstva i finansija (institucija, proizvoda i usluga koje nude). Ogromno povećanje aktive. Objavljen prvi Globalni izvještaj o islamskim finansijama.
2011. - danas	Značajan razvoj islamskog bankarstva i finansija. Povećanje aktive, ali sporijim intenzitetom. Razvijen prvi indeks koji prati stanje islamskog bankarstva i finansija po pojedinim zemljama. Postoji više od 300 islamskih banaka.

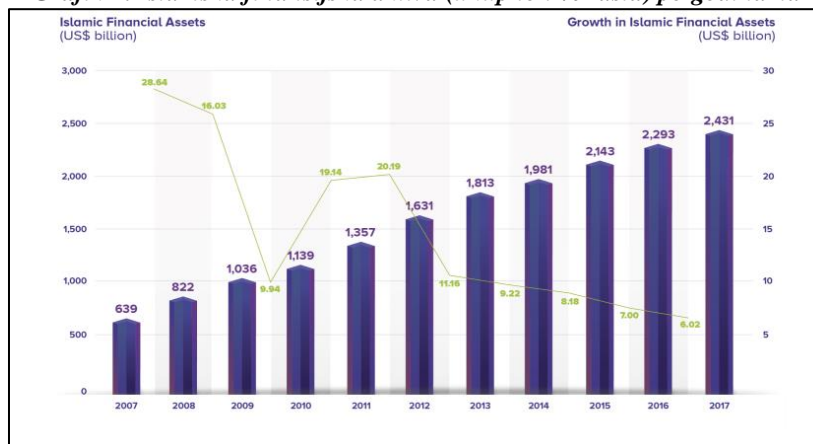
Izvor: *Vlastita kreacija*

¹⁶³ U posljednjih par decenija se osim ove sintagme, koristi i *institucionalizovano islamsko bankarstvo*.

Rast islamskog banakarstva je jedan od najvažnijih događaja u globalnim finansijama u posljednje dvije decenije. Ključni centri islamskih finansija su: Malezija, Srednji istok uključujući Bahrein, Kuvajt, Saudijsku Arabiju i Ujedinjene arapske emirate, te u azijskom dijelu Bangladeš i Pakistan.

Na globalnom nivou, islamska aktiva je sve veća. Na grafiku koji slijedi to se jasno može vidjeti. Također se može primjetiti da je rast usporen od 2012. godine prema 2017. godini.

Grafik 1. Islamska finansijska aktiva (ukupno i % rasta) po godinama

Izvor: *GIFR 2018: Key Highlights*

Predviđaju¹⁶⁴ da će iznos aktive u 2020. godini biti između 3,006 i 4,362 milijardi USD.

Kako se razvijalo islamsko banakarstvo i finansije tako su se razvijali i tzv. *islamski indeksi* jer je bilo sve više i investitora koji su željeli/žele ulagati u skladu sa islamskim principima. Prvi indeks je razvijen 1999. godine (u okviru Dow Jones Index) a rastom potreba nastajali su i drugi.

Najpoznatiji i najvažniji su: *Dow Jones Islamic market Indexes*, *FTSE Shari'a Global Equity Index Series*, *MSCI Islamic Index Series*, *S&P Sharia'a Indexes* i *The Russell – Jadwa index*.

U oktobru 2016. godine i Sarajevska berza je objavila index: SSSX-BBI. Osim indeksa objavljuju i BBI-SASE listu kompanija koje su obuhvaćene indeksom, odnosno koje ispunjavaju uslove da budu na takvoj listi. SASE Islamski indeks, je cjenovni indeks koji za cilj ima da investitorima i analitičarima omogućući ocjenu kretanja dionica kompanija koje ispunjavaju uvjete iz Šerijatske¹⁶⁵ metodologije BBI i koje spadaju u red kompanija s najvećom tržišnom kapitalizacijom i ostvarenim prometom.

Osim indeksa koji se odnose na pojedinačne kompanije, rangiraju se i zemlje. Tako je Organizacija Edbiz Consulting 2011. godine razvila indeks za rangiranje različitih zemalja prema tome kakvo je stanje na nacionalnom i internacionalnom nivou vezano za islamsko banakarstvo i finansije. Prve, 2011. godine, rangiranjem je obuhvaćeno 36 zemalja, a 2017. godine (uslijed bolje i veće dostupnosti podataka) rangiranjem je obuhvaćeno 48 zemalja. Naziv indeksa je Islamic Finance Country Index (IFCI). Prema IFCI 2017 prvih pet mjesta zauzimaju: Malezija, Iran, Saudijska Arabija, Ujedinjeni arapski emirati i Kuvajt. Identičan rang su navedene zemlje imale i prethodne, 2016. godine. Stanje od 6. mjesta pa dalje se mijenjalo pri čemu su neke zemlje napredovale, a neke imale lošije rangiranje nego u prethodnom periodu.

Imajući u vidu razvoj islamskog banakarstva i finansija nastala je i potreba za globalnim izvještavanjem o stanju i kretanjima u ovoj oblasti. Takav izvještaj objavljuje Asocijacija islamskih bankara (Islamic Bankers Association) od 2010. godine. Izvještaj nosi naziv Globalni izvještaj o islamskim finansijama (Global Islamic Finance Report; odnosno GIFR) i objavljuje se jednom godišnje. Svake godine izvještaj ima određenu temu koja je u fokusu izvještaja, kao i aktuelne informacije o stanju i perspektivama islamskog banakarstva i finansija.

Teme GIFR-a su bile (po godinama): GIFR 2010: *Veličina i rast islamskih finansijskih usluga*, GIFR 2011: *Regulacija islamskih finansijskih usluga*, GIFR 2012: *Islamska filantropija i društvena odgovornost*, GIFR 2013: *Islamske finansije i halal industrija*, GIFR 2014: *Razvoj ljudskih resursa u islamskim finansijama*, GIFR 2015: *Liderstvo u islamskom banakarstvu i finansijama*, GIFR 2016: *Islamska finansijska politika* i GIFR 2017: *Liderstvo u islamskim finansijama*.

¹⁶⁴ GIFR 2017, str. 37.

¹⁶⁵ Šerijat je islamski vjerski zakon čiji su izvori Kur'an (Božija objava), Sunnet (praksa poslanika Muhameda a.s.), Idžma (saglasnost zajednice) i Kijas (zaključivanje na osnovu prva tri navedena izvora).

U posljednjem objavljenom - GIFR 2017 istaknute su vodeće institucije islamskog bankarstva i finansija čije su pionirske i razvojne uloge neizmjerljivo doprinijele razvoju islamskih finansija i koji su lideri u ovoj oblasti. To su sljedeće institucije: *Islamic Development Bank Group* (osnovana 1975.; Saudijska Arabija), *Tabung Haji* (1963., Malezija), *Al Baraka Banking Group* (1978., Bahrein), *Dubai Islamic Bank* (1975., Ujedinjeni arapski emirati), *Khazanah Nasional* (1993.), *Kuwait Finance House* (1977., Kuvajt), *Al Rajhi Banking Group* (1988., Saudijska Arabija), *Qatar Islamic Bank* (1982., Katar), *Bank Islam Malaysia Berhad* (1983., Malezija) i *Fajr Capital* (2008., Ujedinjeni arapski emirati).

Koliki je pomak u razvoju islamskog bankarstva i finansija, te kakvo je aktuelno stanje i uloga islamskog bankarstva i finansija danas, možda najbolje govori tema koja je u fokusu GIFR 2018, a to je: *Globalna islamska ekonomija i islamske finansije*. Islamsko bankarstvo je "već odavno prešlo iz lokalnog fenomena islamskog dijela svijeta i 'utopije' malog broja ljudi u realnu kategoriju široko rasprostranjenu u cijelom svijetu"¹⁶⁶

2.2. Proizvodi islamskih banaka

Islamske banke moraju da posluju u okvirima šerijatskih propisa. Uslijed toga razvile su proizvode koji, osim neobičnih naziva, imaju i druge razlike u odnosu na tipične proizvode konvencionalnih banaka.

Mušaraka (ar. učestvovanje, dijeljenje) je model saradnje banke i klijenta u okviru kojeg zajednički učestvuju u finansiranju i vođenju posla. Joint venture u okviru šerijatskih propisa. Sve se precizira ugovorom. Profit i gubitak se dijele srazmjerno učešću. Ako je u pitanju trajna mušaraka onda i banka ima upravljačka prava sve dok postoji firma i učestvuje u raspodjeli dobiti. Ukoliko se radi o privremenoj mušaraki tada se učešće banke u kapitalu zajedničke firme postepeno smanjuje.

Ukoliko klijent želi da banka finansira određeni posao onda će u islamskoj banci odabrati mudaraba model. U ovom modelu banka, dakle, ulaže finansijska sredstva, a klijent (poduzetnik) ideju, rad, opremu, znanje i ostalo potrebno za pokretanje posla. Podjela ostvarenog profita se dogovara, a gubitak (finansijski) snosi banka. Očekivalo se da će ovaj model biti najviše korišten, ali to se nije desilo.

Murabaha. Za razliku od kredita u konvencionalnim bankama gdje klijent može uzeti nenamjenski kredit i koristiti dobijena sredstva kako želi uz obavezu da iznos glavnice uvećan za kamatu vrati u predviđenom roku, takav aranžman se od islamske banke ne može dobiti. Naime, u okviru mudaraba ugovora koji je jedan od najznačajnijih modela oblika saradnje klijenta i islamske banke, banka nabavlja robu i prodaje je klijentu za iznos uvećan za profit. Klijent onda uplaćuje periodično (u skladu s ugovorom) iznose banci.

Ono što je leasing u konvencionalnom poslovanju to je idžara u islamskom poslovanju. Dakle, banka kupuje sredstva i daje ih u zakup svojim klijentima precizirajući predmet, period i cijenu zakupa u ugovoru. Idžara model može biti takav da se po isteku perioda sredstvo vraća banci (operativni idžara model) ili da se sredstvo proda korisniku najma (idžara posao sa kupovinom).

Salam (sličan fjučers ugovorima) - radi se o prodaji za gotovinu a isporuka robe će uslijediti kasnije. Omogućava prodavcu da ranije dođe do finansijskih sredstava a kupcu da nabavi robu po povoljnijoj cijeni.

Ukoliko predmet kupoprodaje fizički još ne postoji i nije obavezno unaprijed platiti (može se dati avans; plaćanje obično periodično), radi se o istisna modelu. Proizvođač je obavezan izraditi proizvod u skladu sa dogovorenim specifikacijama.

U okviru ostalih vrsta proizvoda nalaze se wakala, wadia/amanah i qard hasan. Wakala model omogućava banci da zastupa klijenta, odnosno vrši u ime klijenta određene transakcije i potpisuje određene ugovore. Wadia/amanah su depoziti islamskih banaka. Islamske banke imaju i kredite koje daju bez troškova i naknade – qard hasan koje odobravaju specifičnim kategorijama klijenata (npr. studentima)

3. PREDRASUDE O ISLAMSKOM BANKARSTVU

Imajući u vidu da je islamsko bankarstvo jedan drugačiji koncept bankarskog poslovanja i da nosi prefiks islamsko, te da kad god se nešto nedovoljno poznaje, često to rezultira formiranjem nekih negativnih stavova, a potom i predrasuda prema onome što je drugačije. Prema definiciji - predrasuda je unaprijed donesen sud ili mišljenje o nečemu što se dovoljno ne poznaje niti se temeljito i kritički proučilo, odnosno prije iskustva. Obično je to proširen i ustaljen, unaprijed postavljen stereotipan stav.¹⁶⁷ Jesu li islamske banke samo za muslimane? Kako je moguće poslovati bez kamate? Da li islamske banke rade besplatno? To su samo neka od pitanja i predrasuda koja se vezuju za islamsko bankarstvo.

¹⁶⁶ Hadžić, F., Efendić, V., *Modeli islamskog ili beskamatnog bankarstva kao inovativni bankarski proizvodi*, Zbornik radova, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije / Institut ekonomskih nauka, Beograd, 2008., str. 178.

¹⁶⁷ E. Aronson, T. D. Wilson, R. M. Akert, *Socijalna psihologija*. Zagreb, Mate d.o.o., 2005.

Važno je znati da islam ne negira privatno vlasništvo, tržišnu ekonomiju, niti motiv zarade, ali postavlja određena ograničenja koja su, zbog svoga vjerskog karaktera, nepromjenjiva. U ovome i jeste temeljna razlika između islamske ekonomije i kapitalizma. U kapitalističkoj ekonomiji privatno vlasništvo i motiv zarade imaju neograničenu moć donošenja ekonomskih odluka i u tome ih ne ograničavaju nikakve Božanske odredbe. Ako postoje kakve restrikcije, one su predmet stalnih promjena kroz zakonodavstvo. Ovakav odnos doprinosi stvaranju raznih oblika neravnoteže u društvu. Kamata, vodi koncentriranju bogatstva u rukama samo manjine.¹⁶⁸

Obzirom da je moralni hazard esencijalni čimbenik finansijskih kriza, ideja etičkog bankarstva u posljednje se vrijeme promiče i preispituje kao alternativa uvriježenim bankarskim koncepcijama. Može se zaključiti da etičke banke mogu nastati samo u onim društvima, gdje se odgovornost za upotrebu kapitala ne prebacuje na posrednika, već osvještava na razini pojedinog štediša i investitora.¹⁶⁹ Dakle, svako treba da bude odgovoran za način na koji pribavlja i ulaže sredstva, odnosno na koji način zarađuje i kakve poslove finansira.

Islamsko bankarstvo može se smatrati fenomenom utemeljenim na principima umnogome različitim u odnosu na preovlađujući model bankarskog organizovanja i poslovanja širom svijeta. Ključno pitanje je koliko je privrženost islamskim religioznim principima kompatibilna sa postizanjem većeg učešća na tržištu.¹⁷⁰ Na prednosti islamskog bankarstva ukazala je posljednja globalna kriza.

Nakon finansijske krize 2007. godine, islamske banke su povećale svoju globalnu popularnost jer su pokazale da su otpornije na krize nego klasične banke. Interesovanje za otvaranje bankarskog tržišta islamskim bankama je poraslo.¹⁷¹

Jasno je da islamske banke i finansijske institucije, koje su još na početku svog razvoja, rade u za njih nepovoljnom ekonomskom i finansijskom okruženju, takvom koje općenito nije utemeljeno na islamskim načelima. Iz toga razloga one su prisiljene raditi pod velikim brojem ograničenja i pritisaka, uglavnom nemajući podrške od vlada, zakonskog i poreskog sistema, te centralnih banaka svojih zemalja, pa često budu dovedene u situaciju kada se ne mogu pridržavati svih idealnih propisa šerijata.¹⁷²

Rezultati istraživanja provedenog u Bosni i Hercegovini

Podaci potrebni za istraživanje o predrasudama o islamskom bankarstvu u BiH prikupljeni su pomoću anketnog upitnika koji je ispitanicima dostavljan u štampanoj formi ili putem link-a za online popunjavanje. Anketni upitnik je imao dva dijela – u prvom dijelu su pitanja o profilu ispitanika, a u drugom pitanja/tvrdnje o islamskom bankarstvu. Upitnik su popunjavali anonimno. Prikupljena su 53 popunjena anketna upitnika.

Na osnovu podataka o profilu ispitanika utvrđeno je da 53% ispitanika ima 20-29 godina, 30% ima 30-39 godina, a 17% ispitanika ima 40-49 godina. Od ukupnog broja ispitanika 64% ispitanika ima završenu srednju školu, 2% ima završenu visoku školu, 17% ima završen fakultet, 13% ima završen magistarski/master studij i 4 % ispitanika ima završen doktorski studij. Kad je u pitanju formalno vjersko obrazovanje, prema podacima navedenim u anketi, 27 ispitanika (51%) ima položen predmet (u srednjoj školi) Islamska vjeronauka, 21 ispitanik (40%) nema formalnog vjerskog obrazovanja o islamu¹⁷³, 3 ispitanika imaju završenu medresu, 1 ispitanik ima završen fakultet islamskih nauka, a 1 ispitanik nije odgovorio na ovo pitanje. Većina ispitanih, odnosno 34 ispitanika (64%) se izjasnilo da koristi samo usluge konvencionalnih banaka; 16 ispitanika koristi usluge i jednih i drugih banaka, 1 ispitanik koristi samo usluge islamskih banaka, a 2 ispitanika nisu odgovorila na ovo pitanje.

Na pitanje o tome da li je kamata (nepostojanje kamate u islamskim bankama) jedina razlika između islamskih i konvencionalnih banaka 24 (45%) od 53 ispitanika su odgovorila potvrdno, a 29 (55%) je odgovorilo da nije to jedina razlika.

¹⁶⁸ Milanović, A. *Stabilizacija prihoda banke kroz struktuiranje optimalnog portfelja*. *

¹⁶⁹ Kundid, A. *Etičko bankarstvo – novi koncept bankarstva*. *

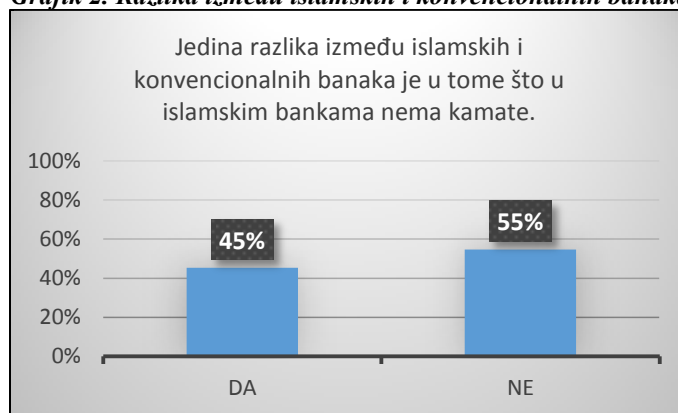
¹⁷⁰ Antić, B., *Model islamskog bankarstva - specifikumi i razvojna ograničenost*, Bankarstvo 7-8, 2008.

¹⁷¹ Bećirović, A., Dudić, A., *Izazovi kod osnivanja islamskih banaka*, Ekonomski izazovi, Godina 2, broj 3, str. 78-96, 2013.

¹⁷² Budimir, N., *Islamsko bankarstvo i modeli financiranja u poslovanju islamske banke*, Oeconomica Jadertina 2/2016, 2016.

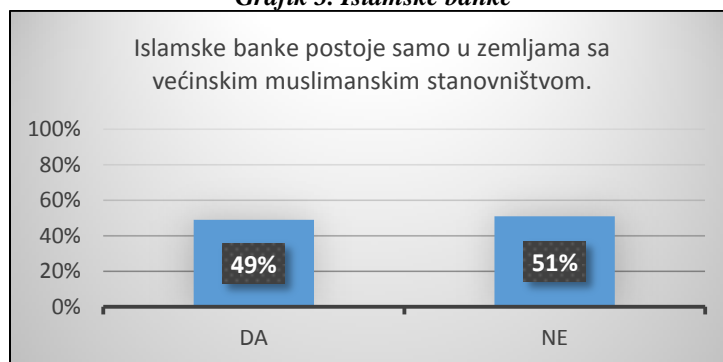
¹⁷³ Kao formalno vjersko obrazovanje o islamu nije u odgovorima ponuđena „mektebska nastava“ pa to treba imati u vidu prilikom analiziranja ovog pokazatelja.

Grafik 2. Razlika između islamskih i konvencionalnih banaka

Izvor: Rezultati istraživanja autora

Četvrtina ispitanika, njih 13, je odgovorilo da su islamske banke neprofitne organizacije. Od ukupnog broja anketiranih, 26 ispitanika (49%) je odgovorilo da proizvodi/usluge islamskih banaka trebaju biti jeftiniji od proizvoda/usluga konvencionalnih banaka. Postavljeno je bilo i pitanje da li moraju proizvodi/usluge islamskih banaka biti jeftiniji od proizvoda/usluga konvencionalnih banaka i rezultati su pokazali sljedeće: 18 ispitanika (34%) je odgovorilo potvrdno. Na pitanje da navedu primjer nekog proizvoda/usluge islamskih banaka tek rijetki ispitanici su odgovorili.

Grafik 3. Islamske banke

Izvor: Rezultati istraživanja autora

Pitanje o tome da li neke konvencionalne banke imaju posebne odjele u kojima nude proizvode/usluge islamskog bankarstva također je rezultiralo zanimljivim odgovorima – 17 ispitanika je odgovorilo da imaju, a 34 ispitanika su odgovorila da nemaju; 2 ispitanika nisu odgovorila na ovo pitanje. Treba imati u vidu da su, možda, neki ispitanici prilikom odgovaranja na pitanje mislili isključivo na konvencionalne banke u BiH (iako je u pitanju bilo navedeno samo „konvencionalne banke“, bez prostorne odrednice).

Rezultati istraživanja jasno pokazuju da je znanje o islamskom bankarstvu nedovoljno, te da postoje predrasude. Na neki način čak i iznenađuje pokazatelj o broju onih koji smatraju da je jedina razlika između islamskih i konvencionalnih banaka nepostojanje kamate u islamskim bankama, iako se većina ispitanika izjasnila da su muslimani.

4. ZAKLJUČAK

Islamsko bankarstvo se, kao model bankarstva, intenzivno razvija i posljednjih godina sve je zastupljenije širom svijeta (u zemljama sa većinskim muslimanskim stanovništvom, ali i u zemljama sa većinskim nemuslimanskim stanovništvom). Iako islam postoji od 7. vijeka, o islamskom bankarstvu se govori u posljednjih pedeset godina i nevjerovatan je pomak koji je napravljen u tih pedeset godina. Od potpune nepoznanice do modela koji je privukao pažnju širom svijeta tako što je pokazao otpornost na posljednju globalnu finansijsku krizu. Uprkos intenzivnom razvoju i sve većem broju klijenata islamskih banaka, još uvijek postoje predrasude o islamskom bankarstvu. To je potvrdilo i ovo istraživanje rađeno u Bosni i Hercegovini koje je, između ostalog, pokazalo da većina ispitanika smatra da je jedina razlika između islamskih i konvencionalnih banaka to što u islamskim bankama nema kamate, te

---

da islamske banke posluju samo u zemljama sa većinskim muslimanskim stanovništvom. Stavovi i predrasude se ne mijenjaju ni lahko niti brzo i za takve promjene (na bolje) potrebna su i veća informisanost, znanje i konkretna iskustva.

Kao ograničenje ovog istraživanja treba spomenuti da struktura ispitanika (po pitanju vjerskog opredjeljenja) ne odražava adekvatno strukturu stanovništva Bosne i Hercegovine i bilo bi veoma interesantno uraditi istraživanje sa drugačijim uzorkom u Bosni i Hercegovini, ali i u npr. zemljama okruženja u kojima je dominantno kataličko, odnosno pravoslavno stanovništvo pa uporediti rezultate.

LITERATURA

- [1] N., Budimir, *Islamsko bankarstvo i modeli financiranja u poslovanju islamske banke*, Oeconomica Jadertina 2/2016, 2016.
- [2] *GIFR 2018: Key Highlights*
- [3] *GIFR 2017*
- [4] F., Hadžić, V., Efendić, *Modeli islamskog ili beskamatnog bankarstva kao inovativni bankarski proizvodi*, Zbornik radova, Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije / Institut ekonomskih nauka, Beograd, 2008., str. 178.
- [5] E., Kozarević, M., Baraković Nurikić. *Upravljanje rizicima u konvencionalnom i islamskom bankarstvu (komparativna analiza)*, Tuzla, Tuzla: Off-set d.o.o., (2015).
- [6] E. Aronson, T. D. Wilson, R. M. Akert, *Socijalna psihologija*. Zagreb, Zagreb: Mate d.o.o., (2005).
- [7] B., Antić. *Model islamskog bankarstva - specifikumi i razvojna ograničenost*, Bankarstvo 7-8, 2008.
- [8] A., Milanović. *Stabilizacija prihoda banke kroz struktuiranje optimalnog portfelja*. *
- [9] A., Kundid. *Etičko bankarstvo – novi koncept bankarstva*. *
- [10] A., Bećirović, A., Dudić. *Izazovi kod osnivanja islamskih banaka*, Ekonomski izazovi, Godina 2, broj 3, str. 78-96, 2013.

